
9. "מולדת זו, טוב לעבוד"

טיול הנוער העובד לצפת וסביבתה, 1931

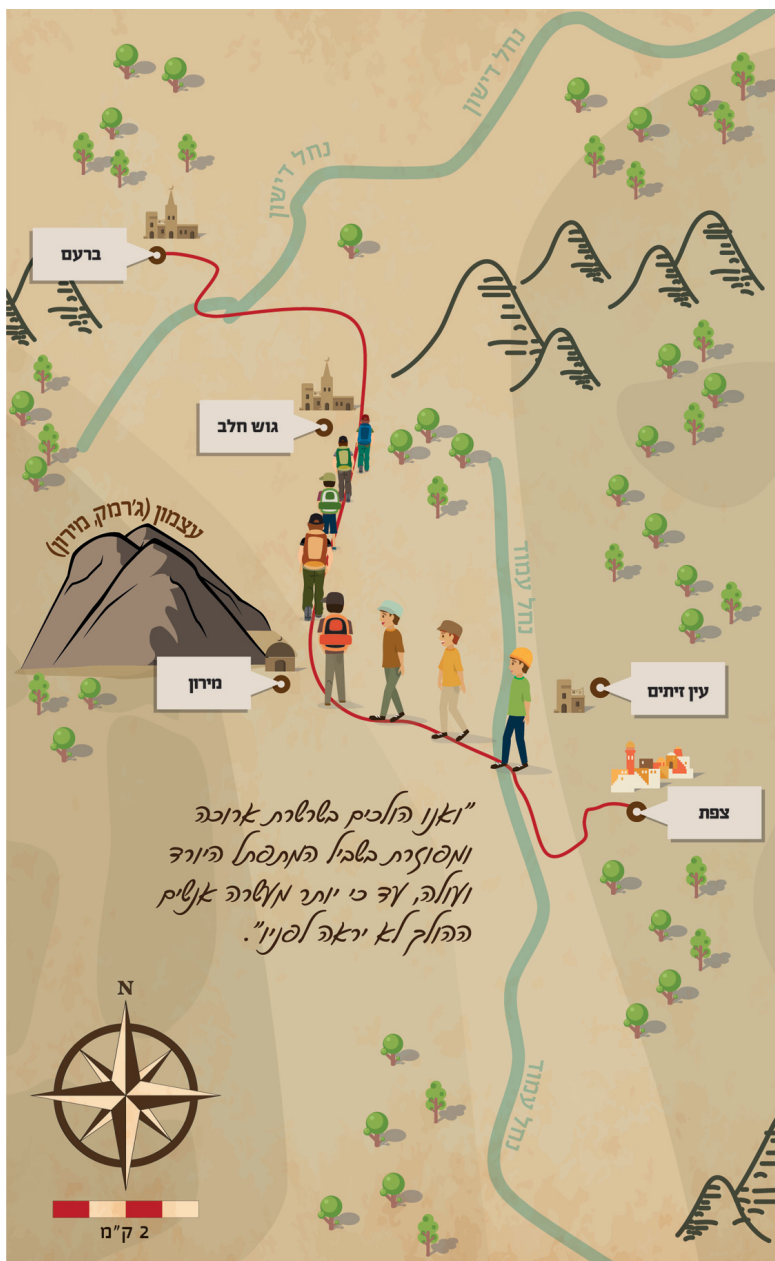
תנועת הנוער העובד נוסדה בשנת 1924 ועלון התנועה, "במעלה", החל להופיע בשנת 1925. תיאור ראשון מפורט של טיול נמצא רק בעלון משנת 1931. אין זה הטיול הראשון של התנועה, אך זה הראשון שמצאנו עבורו מידע מפורט. גם כך, אין בתיאור אזכור של מסגרת הקבוצה המטיילת, מספר המטיילים או גילם, מלבד העובדה שהטיול יצא מתל אביב:

טיול הנוער העובד

בוקר שישי. ואנו יושבים באוטומובילי-משא צפופים ורחוקים, כדגים מלוחים. פיותינו מלאים רינה וצהלה והלב עולה על גדותיו – פנינו לעמק ולגליל! הקל הדבר בעיניכם?

מספר רגעים והנה פתח תקוה, הטובעת כולה בריח חריף של פרחי הדר ועבודה ערבית. אחריה קלקיליה, טול כרם, עין גנים [ג'נין] עוד מעט ונהיה בשערי העמק.

[...] בצהרי יום באנו עד עפולה. עפולה – עיר ולא עיר. עומד אתה באמצע הרחוב "הראשי" ומאזין לזמזום הזכוכים ולצרצור החגבים מתוך העשב אשר בצירי הדרך. [...] דרך נצרת, המתהדרת בכנסיותיה המבהיקות מלובן, ירדנו לחוף הכנרת. [...]

קשה ותלולה הדרך לצפת, רבת סיבוכים ופניות. והכנרת מצחקת בנו כל אותו הזמן – פעם נגלית לפנינו בכל יפי הדרה, ושוב מתחבאה מאחורי הגבעות [...] בשלוש שעות אחרי הצהריים באנו לרחובות צפת, נמצא לנו מורה דרך ונצא לתור את העיר: רחובות צרים מלאי זוהמה, בתים בנויים זה על גבי זה. היהודים כפופי גב, בקפוטות ארוכות [...]

ראינו גם את הריסות צפת, ושמענו את הספורים המעציבים על מאורעות אב [הכוונה למאורעות תרפ"ט]. היהודים פגשו כאן את הרוצחים בתחנונים ובבקשות רחמים! ללא כל הכנה! ללא כל התנגדות! פשוט פשטו צווארם לשחיטה. בערב סדרנו מעין נשף אשר נפתח בספור נוגה של בחור צפתי, על הישוב העברי ההולך ומתמעט. [...] לילה. אנו ישינים על רצפת האבן. הקור גדול. ובכל זאת רבה השמחה. לא ארבה בתאורי תעופות הנעליים ושאר אמצעי הפרוח "והעלאת הנשמה" אשר ללינות בטיולים. מובן שנרדמנו אחר חצות.

ובשש בבוקר הננו כבר אחרי הארוחה, מוכנים ומזומנים לדרך. לפנינו הבקעה הנהדרה ביפיה אשר בין צפת ועין זיתים – להר עצמון¹. [...] חצינו את הבקעה ונבוא מירונה, ירדנו למעין השוטף בגיא פורה כולו ירק. במירון לא נתנו ל"גויים" להכנס לקבר בר יוחאי. ישבנו כשעה על כר דשא על יד שרידי בית כנסת עתיק, וננעים בשיחה ובשירה.

בשם גוש חלב קשורים ספורים כה רומנטיים, כה מלאי

1 הבקעה היא נחל עמוד עליון. הר עצמון היה אז שמו העברי של הר ג'רמק, וכיום נקרא הר מירון. ראו: זאב וילנאי, מדריך ארץ ישראל, הוצאת תור, 1945. כרך ד' עמוד 361.

גבורה וחרוף נפש, עד כי עוד מעט ונחזה את המקום בעינינו. ואמנם לא קלה היתה הדרך. הלכנו בשביל צר אשר ירד בקעות עמוקות ועלה הרים תלולים. וסכנת ההחלקה רבה גם בירידה וגם בעליה. נדמה לך שמי שישמט, מי שתמעד רגלו והתגלגל למטה – לא יקום עוד. ואנו הולכים בשרשרת ארוכה ומפוזרת בשביל המתפתל היורד ועולה, עד כי יותר מעשרה אנשים ההולך לא יראה לפניו.²

גוש חלב – כפר ערבי בנוי אבן לבנה על ראש גבעה רמה, וכמו כל הישובים הערבים לא שיח לו ולא עץ. ירדנו למורד הגבעה אל שרידי בית כנסת יהודי עתיק מהמאות הראשונות אחרי החורבן. סיירנו את הכפר, הערבים פגשונו בסבר פנים. משם באנו לכפר ברעם. שוב שרידי בית כנסת עתיק.

ואחרי מנוחה ושתית לבן וביצים שקנינו מנשי המקום, הלכנו חזרה לצפת. [...] דרך עין זיתים [...] לבסוף החליט מורה הדרך שלנו לקצר את הדרך ולעלות אל הרי צפת בשביל, לאור פנסי יד. קשה היתה העליה, וביחוד אחרי יום של הליכה מיגעת. החילונו מתמרמרים ומגדפים את מורה הדרך. אך כאשר הגענו לצפת, שמחנו על קצור הדרך ונפתח בשירה. באותו לילה כבר לא רבו העליזים והבדחנים כי עיפנו עד לאפיסת כוחות.³

2 נראה שהכותב טעה. הדרך ממירון לגוש חלב היא קצרה ומישורית יחסית. אפשר שהוא מתאר את חציית נחל עמוד בקטע הדרך הקודם, מצפת למירון.

3 בנימין, "טיול הנוער העובד", במעלה שנת 1931, גיליון 4, עמוד 8.

תנועה של נוער עובד

בשנות העשרים של המאה ה-20 לא היה עדיין חוק חינוך חובה. נערים רבים ואף ילדים בגיל בית ספר יסודי עבדו, בעיקר בעבודות דחק שלא דרשו הכשרה מקצועית. באותן שנים לא היה גם חוק המגן על הנערים העובדים, ומבטיח להם תנאי העסקה הוגנים. במצב זה התארגנו נערים עובדים, במקומות שונים, בעיקר כדי להגן על תנאי עבודתם אל מול המעסיקים.

ההסתדרות הכללית של העובדים נוסדה בשנת 1920, אך גם אנשיה לא ידעו בתחילה כיצד לסייע בידי הנערים העובדים. בשנת 1924 הגיע לארץ דוד כהן, איש חינוך, שבחר להתמסר למצוקתם של הצעירים העובדים. בעצה אחת עם ברל כצנלסון, מבכירי ההסתדרות, הוא לקח על עצמו לסייע בהתארגנות הנוער העובד.⁴

בסוכות תרפ"ה, אוקטובר 1924, נערכה בפתח תקווה פגישה ראשונה של נציגי התארגנויות הנוער העובד מרחבי הארץ. מבין 21 הנציגים, שייצגו כ-180 נערים עובדים, לא היה אף אחד מעל גיל 17.⁵ ישראל גלילי, שהיה הנער המוביל בהתארגנות (לימים שר בממשלות ישראל) היה אז בן 14 בלבד. במפגש השתתפו גם דוד כהן (אז בן 30) ומספר מבוגרים נוספים שבאו לברך על ההתארגנות.

במפגש בפתח תקווה הוחלט כי רק לנערים תהיה זכות הצבעה בעת קבלת החלטות, והם יישאו בכל התפקידים בתנועה. עם זאת, התנועה בחרה לפעול כחלק מהסתדרות העובדים הכללית, ודוד כהן שימש להם כאיש הקשר והמלווה המבוגר.

4 דוד כהן, ביתי בין נערים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1976.

5 מוניה הרמתי, במעלה נעורים, הוצאת עם עובד, 1974. עמוד 38.

ניתן לומר כי תנועת הנוער העובד, יותר מקבוצות המשוטטים והצופים שנסקרו בפרקים הקודמים, צמחה מתוך הנוער, וכמענה לצרכים שלהם. גם המשוטטים והצופים השכילו להציע לנוער מענה לצרכיהם, אלא ששם היה זה ביוזמה ובניהול של מבוגרים, שזיהו נכון את מה שחסר לנוער ויכול להלהיב אותו.

מעמד משני לטיולים

בהמשך ישיר לדברים הקודמים, טיולים לא היו בין הצרכים של הנוער העובד. לא כהליכה לשמה כמסורת המשוטטים, וגם לא כאמצעי חינוכי מרכזי כמסורת הצופים. הנוער העובד היה עסוק בראש ובראשונה בשמירה על זכויות הנערים העובדים, ובמידה משנית ביצירת מסגרת תרבותית וחברתית לבני הנוער העובדים. במפגש "המועצה" שנערך באדר תרפ"ה (מרץ 1925) נקבעה תכנית לפעולה תרבותית של התנועה. היא כללה: שיחות במדעי החברה (תולדות תנועת הפועלים), שיחות תרבות (היסטוריה עברית וכללית), שיחות במדעי הטבע, שיחות ספרותיות ופיתוח אמנות וספורט.⁶ כאמור, טיולים לא היו על סדר יומם.

טיולים מופיעים לראשונה כחלק מהפעילות החברתית והתרבותית בהחלטות "הוועידה הראשונה", שנערכה בתשרי תרפ"ז (ספטמבר 1926):

[הוחלט] להקדיש תשומת לב להעמקת פעולת התרבות על ידי טיפוח היחס לסדר, התעמקות בספרות, יצירת סמינריון למדריכים, יצירת ספרות לנוער, חוגים, קבוצות להשתלמות,

ספריות, קבוצות אמנויות ודרמטיות, מקהלות, ספורט, טיולים וכו'.⁷

האזכור השולי של הטיולים, בסוף רשימת הפעולות שיש לבצע, מצביע על כך שטיולים לא היו בליבת התכנית החינוכית בשנים הראשונות.

צופים עובדים

בפרק קודם בספר תיארנו את התארגנות הקבוצות הצופיות בגליציה, שהיו לימים לתנועת השומר הצעיר. במקביל להם, הייתה התארגנות של קבוצות צופים של נוער יהודי גם במרחב שהיה תחת שליטת רוסיה. הם נקראו: השומר הצעיר ס.ס.ס.ר, לפי ראשי התיבות ברוסית של שם המדינה: ברית הרפובליקות הסובייטיות הסוציאליסטיות. בשנות ה-30 הם נקראו נצ"ח – נוער צופי חלוצי.

החל משנת 1924 עלו חלקם לארץ, וכמה מתוכם יזמו הקמת קבוצות צופים בתל אביב, בחיפה, בפתח תקווה ובמקומות נוספים. כדי להבדילם מקבוצות הצופים שפעלו לצד בתי הספר (פרק 7) הם נקראו: צופים עובדים. השם מעיד על נטייתם האידיאולוגית למפלגת הפועלים ברוסיה, דבר שעמד בניגוד לנטייתרליות הרעיונית של תנועת הצופים. בין הדמויות המרכזיות בצופים העובדים בלט המדריך אליהו אליק שומרוני, שהיה באותן שנים נער בן 17.⁸

7 שם, עמוד 194.

8 אליק – אפיקי חיים, הוצאת איחוד הקבוצות והקיבוצים, 1957. עמודים 43-2.

קבוצת צופים עובדים מתל אביב, 1931.
(צילום באדיבות משפחת לויצקי, לזכר גואל לויצקי. מאתר פיקיוויקי)

המסגרת הייתה קטנה מאוד וחסרת אמצעים, ולכן היא פנתה להסתדרות העובדים לקבל את חסותה. בשנים 1925 עד 1927 נערכו דיונים בהסתדרות באשר לקיומם הנפרד של הצופים העובדים לצד תנועת הנוער העובד.

באותן שנים התלבטו חברי הנוער העובד כיצד לאגד את הנוער הצעיר, בגיל בית הספר היסודי. השיחות הרעיוניות שעמדו במרכז הפעילות של הנוער הבוגר יותר לא התאימו לצעירים. בסופו של דבר הוסכם על מיזוג הצופים העובדים אל תוך הנוער העובד, כך שהתכנית החינוכית של הצופים תשמש כתכנית השכבה הצעירה. כך קיבלו הדברים ביטוי בהחלטות "הוועידה הראשונה", מסוף שנת 1926:

הוועידה מכירה בצורך החינוכי בשיטת חינוך מיוחדת לנוער העובד בגיל צעיר. בהכירה כי שיטת הצופיות העובדת

מתאימה לנוער העובד בגיל צעיר לכל סוגיו – מציינת הועידה ומדגישה את ערכה הרב וחשיבותה של הסתדרות הצופים העובדים.⁹

בפועל, תכנית ההדרכה של התנועה הייתה מותאמת לשלוש קבוצות אוכלוסייה, כפי שתיאר אברהם ברוידס, מקבוצת המייסדים, בשנת 1926:

עבודתנו התרבותית מתחלקת לשלושה סוגים עיקריים. ראשית: החברים בגיל צעיר המאורגנים בצופים העובדים ומקבלים חינוכם בהתאם לצרכיהם. שנית, חברים שאינם מסוגלים להתרכז ולהקשיב, ללמוד ולהתעמק. ביניהם מתנהלת פעולתנו התרבותית על ידי ספורט, נגינה, שירה, משחקים, טיולים, נשפים, שיחות קלות, הרצאות וכו'. ובשביל הסוג האחרון, המראה נטיה ורצון ללמוד עיוני ושיטתי, נוצרים חוגים להשתלמות.¹⁰

מסגרת קבוצה או חוג פתוח

אימוץ השיטה הצופית, לפחות עבור הנוער הצעיר, אתגר את אחד היסודות של תנועת הנוער העובד. אחד המאפיינים של השיטה הצופית הוא הקבוצה (פרק 2): קבוצה קטנה של נערים שפועלת יחד למשך זמן, ובראשה מדריך. למסגרת הקטנה חשיבות רבה, שכן בתוכה לומד החניך להתנהל בחברה ומתגלג את נכונותו לתרום מכישוריו ומיכולתו.

9 הרמתי, שם. עמוד 194.

10 אברהם ברוידס, לטיבה של פעולתנו התרבותית, במעלה, גיליון 1 במאי תרפ"ו, עמודים 11-12.

הנוער העובד של אותן שנים התנגד לרעיון הקבוצה. לתפיסתם, כל הנערים אמורים לפעול יחד, ככל שירצו, ללא מסגרות פורמליות וללא היררכיה פנימית. לשיטתם, על הנוער לפעול במסגרת חוג כללי שהוא פתוח לכול ולקבל החלטות באמצעות אסיפה, שגם היא פתוחה בפני כולם.¹¹

לפי גישת החוג הכללי הפתוח גם הטיולים, כמו כל פעולה אחרת, היו פתוחים בפני כולם. הקבוצה המטיילת הייתה קבוצת הנערים שבחרו להשתתף בטיול. הנה לדוגמה, בעלון התנועה משנת 1932 מופיעה מודעת פרסומת לטיול:

בחג השבועות, שישי ושבתי, יערך מטעם הנוער העובד טיול לירושלים ולים המלח. יוצאים מתל אביב ביום החמישי, ערב חג השבועות. יבקרו את ירושלים ועתיקותיה, את יריחו וים המלח. במוצאי החג ישובו לתל אביב. ההרשמה בכל ערב בצריף הנוער העובד אצל החבר אלימלך.¹²

הטיול הוצע לחניכי התנועה כמוצר מוכן שהם מוזמנים להצטרף אליו, כיחידים. דומה הדבר לאופן שבו רוכשים כרטיסים להצגה או לכל פעולה תרבותית אחרת. ארגון טיול בצורה כזאת, ללא המסגרת הקבוצתית, משפיע על כל היבטיה החברתיים של המסגרת כמו גם על תכנית הטיול עצמו, כפי שיודגם להלן.

11 שם, עמוד 104.

12 מודעה "טיול הנוער העובד לירושלים וים המלח", במעלה, שנת 1932.

גיליון 10, עמוד 4.

מסגרת חברתית של יחידים

כמה שבועות לאחר פרסום הטיול לירושלים וליריחו התפרסמה בעלון כתבה ובה תיאור הטיול.¹³ בטיול השתתפו מאות נערים ונערות, אשר נסעו ב"שורת אוטומובילים ארוכה". הם הגיעו לירושלים ביום חמישי בערב ולנו בכיתות באחד מבתי הספר בעיר (שמו לא מוזכר).

פגישות בוקר ראשונות:

- איך ישנת, איפה?
- אני לא עצמתי עין!
- אני ישנתי מצוין.
- אצלנו היה שמח, זרקו נעלים!

ביום שישי, כך מפורט בכתבה, הם ביקרו בקברות הסנהדרין, במערת צדקיהו, בחומה, בחצר המטרה, ביד אבשלום, בכותל וברמת רחל. לפי התיאור נראה שעברו בין המקומות בהליכה. לא מוזכר מה עשו בכל מקום. בלילה ישנו ברמת רחל. ביום שבת נסעו במשאיות ליריחו, עצרו לביקור במעיין אלישע (בקרבת תל יריחו), ובחוף ים המלח (הצפוני) לרחצה. מוזכר גם מפעל המלח בחוף הצפוני, שבו לא ביקרו.

בדרך חזרה עצרו לרחצה בוואדי קלט (לא כתוב היכן). אחר הצהריים חזרו בנסיעה לתל אביב. שימו לב לתיאור:

באוטו שרים, מתלוצצים. התגלגלה השיחה על הטיול ועל הסדר שבו. אחד מקטרג, והשני מסנגר. וכל אחד מדבר על

13 משה נוני, "הטיול לירושלים ולים המלח", במעלה, שנת 1932. גיליון 12, עמוד 4.

עצמו, ואינו זוכר עוד ארבע מאות ותשעים ותשעה חבריו
[...]

אחרי ככלת הכול, אנו מתרחקים מירושלים. הולכים
ומקרבים לתל אביב. [...] דמינו לצבא החוזר מחזית קשה.
אבל באמת נסענו לקראת חזית העבודה, שהתדפקה עם
בוקר המחרת.

בסוף הטיול, במקום בו אנו רגילים לקרוא על האחוה החברתית
שהתגבשה בטיול, דווקא אז בוחר הכותב לספר כי "כל אחד מדבר
על עצמו". ואפשר להבין זאת לנוכח מציאות החיים של הנערים,
אשר חזרו למחרת הטיול כל אחד למקום עבודתו.
הטיול, אם כך, הוא אירוע תרבותי שמאפשר יציאה משגרת
העבודה, ופורקן מסדר החיים המפרכים. הטיול הוא חופשה
מאתגרי החיים, ולא מרחב של אתגרים להתפתחות היחיד והמסגרת
הקבוצתית. ככזה, תכנית הטיול כוללת ביקור במקומות מעניינים
ואטרקטיביים: אתרי קודש בירושלים, ורחצה בים המלח ובוואדי
קלט.

טיולי ידיעת הארץ בהסתדרות העובדים

הזכרנו בפרק על משוטטי חיפה (פרק 5) את התפתחות ידיעת
הארץ כתחום דעת. הסתדרות העובדים הייתה אחד הגופים שתמרו
למיסוד ידיעת הארץ ולהדרכה של תכנים אלה בטיולים.¹⁴ כבר
בסוף שנת 1921 מינתה ועדת התרבות של ההסתדרות את שמואל
גולדזיגר לשמש "מורה נודד לידיעת המולדת", ובשנים הבאות
הצטרפו אליו בתפקיד זה גם זאב וילנאי, יוסף ברסלבסקי ואחרים.

14 טימי בן יוסף, ידיעת הארץ כתחום חינוכי בתרבות הציונית, חיבור לשם
קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת תל אביב, 2003. עמוד 23.

המורה הנודד הוא בלשוננו מורה דרך או מדריך טיולים. ההסתדרות פרסמה את תכנית הטיולים, וחברי ההסתדרות נרשמו לטיולים לפי רצונם. כיום אנו מכנים זאת טיולי ועדי עובדים.

תכנית הטיול, כפי שהתפתחה באותן שנים, הייתה רצף של אתרי ביקור שבכל אחד מהם הרצה המדריך המקצועי הסברים על אודות טבע המקום ותולדותיו. המעבר מאתר ביקור אחד לאחר היה בנסיעה או בהליכה.

הנה למשל, לקראת סוף השבוע של ה-27 במרץ 1931 פרסמה מועצת פועלי תל אביב מודעה להרשמה לטיול לים המלח ולירושלים בהדרכת המורה הנודד עזריאל ברושי. תכנית הטיול: ביום שישי נסיעה מתל אביב לוואדי קלט; הליכה בוואדי קלט ממנזר סנט ג'ורג' ליריחו; ביקור בנסיעה בהר קרנטל, חפירות יריחו, מעין אלישע וחוף ים המלח; לינה בירושלים. ביום שבת ביקור באתרים: קברות המלכים, יד אבשלום, קברי בני חנזיר, קבר זכריהו, הגיחון, חפירות עיר דוד, נקבת השילוח והעיר העתיקה. אחר הצהריים הליכה לרמת רחל לביקור בחפירות הארכיאולוגיות.¹⁵

בולט לעין עד כמה טיול ועד העובדים של מועצת פועלי תל אביב (1931) דומה בתכניתו לטיול של הנוער העובד לירושלים וליריחו (1932) שהוזכר לעיל. ההבדל הבולט הוא שקהל העובדים המבוגרים לנו באכסניות, בעוד הנערים לנו בכיתות בתי ספר. אבל פרט לכך נראה כי אין הבדל של ממש בין הטיולים. בכך יש לחזק את הטענה שהטיול נתפס כחופשה מאתגרים ולא כאתגר, לא בהקשר האישי וגם לא בהקשר החברתי.

חינוך ציוני באמצעות אתרי הביקור

הטיול לצפת ולסביבתה, המתואר בפתיח לפרק, לא היה כה תיירותי. במרכז הטיול היה מסע רגלי מפרך, הליכה של כ-25 קילומטרים בטופוגרפיה הררית כולל חצייה של הערוצים העמוקים של נחל עמוד ונחל דישון.

מסלול הטיול כלל ארבעה אתרים: הרובע היהודי בצפת, קבר בר יוחאי במירון, בית הכנסת העתיק בגוש חלב ובית הכנסת העתיק בברעם. בחירת אתרי הביקור בטיול נעשתה על ידי מי שארגן את הטיול והיא משקפת את המסר החינוכי שרצה להעביר למטיילים. למעשה הסדר הוא הפוך – ראשית החליט המתכנן מה המסר החינוכי, ובהתאם לו נבחרו האתרים. ניתן להניח שבמקרה זה ביקשו מארגני הטיול לחזק את ההכרה של המטיילים בקיום ההיסטורי של יהודים בארץ ישראל.

החניך אשר תיאר את הטיול לא נשמע נלהב מנושא זה. את היהודים בצפת הוא מתאר בשלילה: "כפופי גב" אשר "פשטו צווארם לשחיטה". אל הקבר לא הותר להם להיכנס עקב הקפדת יתר על קדושת המקום, בעקבותיה הוא מכנה את עצמו ואת חבריו "גויים". על הביקור בברעם הוא כותב בקצרה, ומה שנשמע כטרומפיה: "שוב שרידי בית כנסת עתיק". גם את הערבים תושבי הכפרים הוא מתאר בלשון מזלזלת. כך גוש חלב, אשר "כמו כל הישובים הערבים לא שיח ולא עץ".

להבדיל מתיאורים קצרים ובוטים אלה, את הנוף מתאר הכותב בתיאורים ארוכים ונשגבים. בבוקר היום השלישי לטיול עלו המטיילים למצודת צפת לתצפית, וכך הוא כתב:

ביום ראשון בבוקר עלינו למצודת צפת, זו הנקודה הגבוהה בהרי צפת. נדהמים עמדנו למראה היופי אשר נגלה לעינינו. כשיכורים היינו. רבוי הצבעים ועדינות בהתאמה ביניהם

הממו אותנו. הכנרת כולה כעל כף היד. תכלת מכסיפה, כמעט לבנה. ומאחוריה הרי הגולן הסגולים. העצמון, ראשו תקוע בעננים ומורדיו מכחילים ומורידים. ושם הרחק הרחק – החרמון עם שלג הנצח על ראשו. ולרגלינו צפת המחולקת לשכונותיה. עם זיתים, חורשות עצי זית, כרי דשא, שדות תבואה, שבילים, כבישים, מעינות. סלעים שחורים לבנים ואפורים וממעל לכל כפת שמים כחולה. ואי אלו עננים קשים ולבנים נשאים ברוח ומשתקפים בכנרת.

לא! זו לא איטליה. לא שויצריה. זו – המולדת. כאן היופי שלי, שלנו!

מולדת זו טוב לעבוד, טוב לבנות.¹⁶

כמו שניתן להתרשם, אין לכותב מגבלה של אוצר מילים או יכולת תיאורית. אלא שהטבע הרשים אותו מאוד, ובתי הכנסת העתיקים הרבה פחות.

ובכל זאת היה בטיול חינוך ציוני. הכותב מתנער מהיהודים ומהערכים "הישנים" הנראים בשטח ולצד זה מתלהב מנוף הטבע, הנקי מתושביו. "המולדת" המוזכרת בשורות הסיום היא ארץ חדשה, כשהיא ריקה מאדם וממתינה לכותב ולחבריו. על כן הוא כותב בסוף: "כאן היופי שלי, שלנו!"

בהמשך לתביעת הבעלות על הארץ היפה והחדשה מגיעה המסקנה האישית: "מולדת זו טוב לעבוד." ניזכר בדברי הסיום העגומים של המטייל בירושלים. לאחר שהסתיים טיול החופשה, הוא עצוב כיוון שעכשיו עליו לחזור אל "חזית העבודה". לעומתו, המטייל בצפת התעצם בטיול וצבר כוחות חדשים. הוא חוזר לעבודה בגאווה ובהשלמה, כי כעת הוא מבין טוב יותר בעבוד

16 בנימין, "טיול הנוער העובד", במעלה שנת 1931, גיליון 4, עמוד 8.

מה הוא עובד: בעבור המולדת החדשה, שהיא כל כולה נוף יפה וריק מאדם.

העלייה לתל חי

אחד הטיולים שהיו למסורת בנוער העובד הוא טיול העלייה לתל חי ביום השנה לקרב, י"א באדר. טיול זה הפך לבעל משמעות עמוקה יותר מאשר טיול הצופים לתל חי שתואר בפרק קודם. בשנים שלאחר הקרב בתל חי הפכו טרומפלדור וחבריו לסמל ההגשמה הציונית, בכלל זה: עבודת האדמה, התיישבות חלוצית בחבלי ארץ מרוחקים, התיישבות קבוצתית שיתופית, ואחיזה בנשק לשם הגנה עצמית. ומעל כל אלה: למי שנפלו בקרב, כלומר הקריבו חייהם למען האידיאלים שהוזכרו. בהספד שנשא ברל כצנלסון לחללי תל חי (הספד שהוא המקור ל"יזכור" של ימינו) הוא כתב על אודותם: "הנאמנים והאמיצים, אנשי העבודה והשלום, אשר הלכו מאחרי המחרשה ויחרפו נפשם על כבוד ישראל ועל ארמת ישראל". טרומפלדור וחבריו ייצגו, אם כן, את כל מרכיבי האידיאל החינוכי של הציונות בכלל ושל תנועות הנוער בפרט.¹⁷

טקסי זיכרון באתר תל חי ביום השנה למועד הקרב הונהגו על ידי כל הזרמים הרעיוניים ביישוב היהודי. בשנת 1925 השתתפה בטקסים משלחת של הנוער העובד, ומאז הייתה העלייה לתל חי למסורת בתנועה. כך כתבה אחת החניכות:

גם דיברנו על זה בינינו, למה עולים לתל חי. זה היה יום קדוש של כיבוש הארץ על ידי כל כך הרבה שפיכת דם.

כאשר עלינו אז לתל חי, ואז ראיתי בפעם הראשונה את המצבה לזכר האנשים אני הרגשתי שאני חיה את זה.¹⁸

נשים לב למילה "קדוש" שבדבריה, וכן למונח "עלייה לתל חי", השאול מ"עלייה לרגל". עלייה לרגל היא מהלך דתי של ביקור מאמינים במקום קדוש. המאמין יוצא משגרת החולין למפגש עם הקדושה: האלוהות או הרעיונות שהיא מייצגת. הקדושה והאלוהות הם רעיונות מופשטים, ואילו המקום הקדוש שאליו עולים לרגל מהווה ייצוג מוחשי בנוף של רעיונות אלה. כאשר המאמין מבקר במקום הקדוש הוא נפגש עם הרעיונות המופשטים, ואמונתו בהם מתחזקת.¹⁹ מכאן ניתן להבין שהעלייה לרגל לתל חי הייתה למעשה מהלך של חיזוק האידאליים החינוכיים של התנועה. לנוכח הביקור בתל חי כמקום "קדוש של כיבוש הארץ" החניכה הרגישה שהיא "חיה את זה".

לסיכום, טיולי הנוער העובד שהוזכרו כאן שונים מהטיולים הצופיים בשני מאפיינים: הם חסרים את המרכיב הקבוצתי, ובתכניתם יש בחירה של אתרי ביקור ותכנים של ידיעת הארץ, המשמשים את החינוך הרעיוני של התנועה.

18 מובא שם. לא כתוב תאריך.

19 יורם בילו, "עליה לרגל כתופעה עולמית", מסע אחר, גיליון 20, 1991. עמודים 20-34.